

15 TEMMUZ SONRASI TÜRKİYE –AB İLİŞKİLERİ; İlişkilerin Gelecek Öngörüsü

Murat ERCAN*

Uzun bir geçmişe sahip olan Türkiye-AB ilişkilerinin tarihi, ilişkilerin kurulmaya başladığı 31 Temmuz 1959'dan bugüne kadar geçen süreçte inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Özellikle bazı dönemlerde ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Buna rağmen AB ve Türkiye, ilişkilerini tamamen dondurmamış veya sonlandırmamış aksine her iki taraf birbirine ihtiyaç duyduğu için ilişkilerini düzeltme yollarını aramışlardır. Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla özellikle AB üyesi ülkeler, Türkiye'ye eskisi gibi ihtiyaç olmadığı düşüncelerini dillendirmeye başlamışlar ve Türkiye ile AB arasında mesafe koyarak Türkiye'nin Birliğe üyeliğine karşı çıkmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda AB Türkiye'nin üyelik sürecinde engel üstüne engel, sorun üstüne sorun çıkartmaya başlamıştır. AB üyesi ülkeler; Türkiye'yi genellikle demokrasi, insan hakları, hukuk kuralları ve ifade özgürlüğü ihlalleri ile suçlayarak Türkiye'nin üyelik sürecini uzatmaya çalışmışlardır. Uzun bir süre bu suçlamalara maruz kalan Türkiye, özellikle 2000'li yılların başında gerçekleşen iktidar değişikliği ile reform üstüne reform yaparak AB'yi şaşırtmış ve 3 Ekim 2005'te AB'yi katılım müzakerelerini başlatmaya zorlamıştır. AB'nin Türkiye ile katılım müzakerelerini başlatmasıyla Türkiye'nin orta vadede üyeliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalara AB, 14–15 Aralık 2006 tarihinde, Türkiye'nin Kıbrıs Rum kesimiyle protokol imzalamaması gerekçesiyle açılan başlıkların kapatılmaması ve yeni bir müzakere fasıllı açılmaması doğrultuda karar almasıyla noktayı koymuştur. Türkiye-AB arasında durmuş bir şekilde devam eden ilişkiler, 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de gerçekleştirilen darbe kalkışmasında AB'nin Türkiye'nin değil de darbecilerin yanında yer almasıyla birlikte normal çizgisinden çıkmış, bugün neredeyse tamamen kopma noktasına gelmiştir. 15 Temmuz sonrası Türkiye- AB ilişkilerini analiz eden bu çalışmada, 15 Temmuz darbe kalkışmasında AB ve Birlik üyesi ülkelerin nasıl bir tutum sergilediği analiz edilmektedir. Ayrıca çalışmada kalkışma sonrası Türkiye-AB ilişkilerinin değişip değişmediği ve ilişkilerin gelecekte nasıl şekilleneceği üzerine varsayımlar ve senaryolar ortaya konmakta bunlarla beraber ilişkilerdeki sorunların çözümlenmesine yönelik çözüm önerileri ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-AB İlişkileri, 15 Temmuz, gelecek Senaryoları

TURKEY-EU RELATIONS IN THE POST-15 JULY PROCESS Future Predictions on the Relations

The history of Turkey-EU relations has a long past with ups and downs since 31st July 1959 when the relations had started to establish. Although at some periods, the relations have come to an almost end, both the EU and Turkey have never frozen their relations and sought to find a way to re-establish their relations as they mutually need each other. Once the Cold War came to an end, the EU member states have started to express the fact that they do not need Turkey anymore therefore they started to oppose Turkey's potential membership. In this manner, EU member states started to find excuses and create obstacles on Turkey's accession to the EU. They especially blame Turkey on the violation of democracy, human rights, the rule of law and the freedom of expression and they tried to make Turkey's membership process longer. After being exposed to these blames, Turkey had a government change in the beginning of the 2000s, and started to reform its structures which then made the EU surprised and forced them to start the membership negotiations on 3rd October 2005. Since the negotiations had a kick start, Turkey's potential membership in the middle-term period has started to be discussed. These discussions stopped when the EU decided not to close the already opened chapters but not to open new ones due to the fact that Turkey refused to sign protocols with the Greek Section in Cyprus on 14th-15th December 2006. This frozen relationship has come to a point that it went out of its way and to be ruptured completely after the EU backed the coup-plotters in the aftermath of the 15th July 2016 coup-attempt. This study analyses the relationship between Turkey and the EU in the post-15th July and especially the positions that the EU and its member states have taken in the aftermath of the 15th July process. Also, this study will analyse whether the EU-Turkey relations have changed or not, will predict assumption and possible scenarios on how the relations will be in the future and will provide suggestions on how to re-establish relations in the future.

Keywords: Turkey-EU relations, 15th July, future scenarios

* Doç. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İ.İ.B.F Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi

Giriş

Uzun bir geçmişe sahip olan Türkiye-AB ilişkilerinin tarihi, ilişkilerin kurulmaya başladığı 31 Temmuz 1959'dan bugüne kadar geçen süreçte inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Özellikle bazı dönemlerde ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Buna rağmen AB ve Türkiye, ilişkilerini tamamen dondurmamış veya sonlandırmamış aksine her iki taraf birbirine ihtiyaç duyduğu için ilişkilerini düzeltme yollarını aramışlardır. Örneğin Türkiye, kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda iç ve dış politikada Batıcılığı kendine prensip edinmiş ve bu çerçevede Batı'nın kurduğu tüm uluslararası OECD, Avrupa Konseyi, BM, NATO ve AB gibi örgütlere üye olmayı tercih etmiş ve örgütlerin üyesi olmuştur veya olmaya çalışmıştır. Türkiye'nin Batıya yönelmesinin diğer bir neden ise dönemin karar vericilerinin Türkiye'nin üzerindeki Sovyet baskısı ve tehdidinden kurtulma yolunun Batılı ülkeler tarafından kurulan AB gibi örgütlere üye olmaktan başka bir yol olmadığı anlayışının hâkim olmasıdır. Türkiye'yi AB'ye iten bir başka neden de Yunanistan faktörüdür. Yunanistan hususunda da dönemin karar vericilerindeki düşünce, Yunanistan'ın Topluluğa başvurmasıyla birlikte Türkiye'nin Yunanistan ile yaşadığı sorunlarda Yunanistan'ın AET'nin desteğini arkasına alacağı ve Topluluğun Yunanistan'a tanıdığı ticari ayrıcalıktan Türkiye'nin yoksun kalmamasıydı. Ayrıca ABD'nin Türkiye'nin ekonomik yardım beklentisini karşılayamaması Türkiye'yi AET/AB'ye teşvik etmiştir. Uluslararası ilişkiler ve çıkarlar tek taraflı olmayacağından AET/AB de kendi çıkarı doğrultusunda Türkiye ile ilişkileri geliştirip kendi safında tutmak istemiştir. AB'nin Türkiye ile ilişkileri geliştirme düşüncesindeki temel amaçları: Sovyet tehdidine karşı güvenlik endişeleri, Türkiye üzerinden Doğu Akdeniz AB üyesi ülkeleri kontrolünde tutma, yeni kurulan Topluluğu uluslararası alanda tanıtmaya ve EFTA karşısında konumunu güçlendirmektir. Ayrıca AB, Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik ve ticari potansiyelden dolayı Türkiye ile yakından ilgilenmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonlarına kadar her iki taraf, ilişkilerini yukarıda belirtilen nedenler çerçevesinde geliştirmiştir.

Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla özellikle AB üyesi ülkeler, Türkiye'ye eskisi gibi ihtiyaç olmadığı düşüncelerini dillendirmeye başlamışlar ve Türkiye ile AB arasında mesafe koyup Türkiye'nin Birliğe üyeliğine karşı çıkmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda Türkiye'nin AB üyelik sürecinde engel üstüne engel, sorun üstüne sorun çıkartmışlardır. AB üyesi ülkeler; Türkiye'yi genellikle demokrasi, insan hakları, hukuk kuralları ve ifade özgürlüğü ihlalleri ile suçlayarak Türkiye'nin üyelik sürecini uzatmışlardır. Uzun bir süre bu suçlamalara maruz kalan Türkiye, özellikle 2000'li yılların başında gerçekleşen iktidar değişikliği ile reform üstüne reform yaparak AB'yi şaşırtmış ve 3 Ekim 2005'te AB'yi katılım müzakerelerini başlatmaya zorlamıştır. AB'nin Türkiye ile katılım müzakerelerini başlatmasıyla Türkiye'nin orta vadede üyeliği tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalara AB, 14–15 Aralık 2006 tarihinde, Türkiye'nin Kıbrıs Rum kesimiyle protokol imzalamaması gerekçesiyle açılan başlıkların kapatılmaması ve yeni bir müzakere fasıllı açılmaması doğrultuda karar almasıyla noktayı koymuştur. AB, böylelikle Türkiye ile yürüttüğü müzakerelerin ucu açık bir süreç olduğunu göstermiştir. AB'nin almış olduğu bu karardan itibaren Türkiye-AB arasında başlatılan müzakereler ve özellikle de ilişkiler durmuştur. Tarafların arasındaki ilişkiler durmuş olmasına rağmen her iki kesim de birbirlerine karşı sivri söylemlerden kaçınmışlardır.

Türkiye-AB arasında durmuş bir şekilde devam eden ilişkiler, 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de gerçekleştirilen darbe kalkışmasında AB'nin Türkiye'nin değil de darbecilerin yanında yer almasıyla birlikte normal çizgisinden çıkmış, bugün neredeyse kopma noktasına gelmiştir. Peki neden? 15 Temmuz sonrası Türkiye- AB ilişkilerini analiz eden bu çalışmada, 15 Temmuz darbe kalkışmasında AB ve Birlik üyesi ülkelerin nasıl bir tutum sergilediği analiz edilecektir. Ayrıca çalışmada kalkışma sonrası Türkiye-AB ilişkilerinin değişip değişmediği ve ilişkilerin gelecekte nasıl şekilleneceği üzerine varsayımlar ortaya konacak bunlarla beraber ilişkilerdeki sorunların çözümlenmesine yönelik çözüm önerileri ortaya konacaktır.

Darbe Kalkışması Sonrası Türkiye-AB İlişkileri; AB'nin Darbe Kalkışmasını Değerlendirmesi ve Türkiye'nin Tepkisi

15 Temmuz 2016 gecesi, uluslararası kamuoyunun ve özellikle Batılı devletlerinin temsilciliğini üstlendiği demokrasi ve insan haklarına karşı Türkiye'de Türk Silahlı Kuvvetlerine sızmış FETÖ mensubu bir grup subay tarafından emir komuta zinciri dışında darbe girişimi gerçekleştirilmiştir. Kalkışma gecesi Türkiye'de yüzlerce polis ve sivil Türk vatandaşı şehit ve gazi olmuştur. Psikolojik olarak da Türkiye'de bu durumdan etkilenmeyen kesim kalmamıştır. Darbe gecesi Türk halkı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da sosyal medya üzerinden yapmış olduğu çağrıyla birlikte demokratik yollarla seçilmiş Cumhurbaşkanı ve kendini yönetecek iktidarına, sokaklara dökülüp tankların önünde durarak sahip çıkmıştır. Aynı zamanda Türk halkı, demokrasiye ve demokratik sisteme de sahip çıkmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerine sızmış bir grup FETÖ mensuplarının Türkiye'de iktidarı ele geçirmek için kalkıştıkları darbe gecesi, Türk halkı üzerine havadan ve karadan ateş açılması, TBMM'nin bombalanması üzere hükümet, muhalefet, medya, sivil toplum ve iş dünyası darbe karşıtı ortak duruş sergilemişlerdir. Başka bir ifadeyle toplumun her kesimi, ulusal ve uluslararası kamuoyuna bir bütünlük gösterisi yapmış ve özellikle Batı'ya Türk toplumu ile oynanamayacağını mesajını da vermiştir.

15 Temmuz gecesi ve 16 Temmuz sabahı darbe girişimi püskürtüldükten sonra devletin her bir kurumunda darbeye karışan FETÖ mensupları, tek tek tespit edilerek tutuklanmışlardır. 20 Temmuz'da ise toplanan Milli Güvenlik Kurulunun ülke genelinde olağanüstü hal ilan edilmesini tavsiye etmesi üzerine ülke genelinde üç aylığına OHAL ilan edilmiştir. OHAL çerçevesinde çıkartılan Kanun Hükmünde Kararnamelerle Silahlı Kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasına, askeri okulların kapatılmasına, askeri tesislerin kent merkezlerinden taşınmasına ve FETÖ ile ilişkili olduğu tespit edilenlerin yargı ve güvenlik güçleri, kamu kuruluşları, üniversiteler, şirketler vs. gibi kuruluşlardan uzaklaştırılmasına yönelik kararlar alındı(Çiğdem,2016: 2). Türkiye, FETÖ mensuplarının devlet ve toplumsal kurumlardaki etkisini kırmak, mali kaynaklarını kesmek için ulusal ve uluslararası alanda önlemler aldı. Bu önlemlerden en önemlisi; Türkiye'nin "Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması(Akgün,2016: 1)" çerçevesinde, FETÖ'nün elebaşı Fethullah Gülen'in ve darbe girişiminde etkin rol almış, darbe girişiminin başarısız olmasıyla Türkiye'den kaçıp Batılı ülkelere sığınan diğer lider statüsündeki kişilerin iadelerini AB ülkelerinden ve ABD'den talep etmesi olmuştur. Fakat Batılı, özellikle de AB üyesi ülkeler; Türkiye'nin bu talebini, Türkiye'nin 15 Temmuz darbe kalkışmasının arkasında Fethullah Gülen örgütünün olduğuna dair kendilerini ikna edemediği gerekçesiyle reddetmişlerdir(Deutsche welle,2017).

Zaten Batılı ve özellikle AB üyesi ülkeler, 15 Temmuz darbe girişimine karşı çok geç tepki vermiş, bu da sadece kınama seviyesinde gerçekleşmişti.

15 Temmuz'da Türkiye'ye ilk destek, o dönem ilişkilerin bozuk olduğu Rusya'dan gelmiştir. Ancak AB, Türk halkının darbe oyununu bozup darbe girişimini başarısızlığa uğratmasından sonra içeriği zayıf bir dille “kendilerinin sivil iradeden yana oldukları” mesajlarıyla tutumunu göstermiştir. Fakat AB'nin darbe karşıtı bu tepkisini Türk halkı yeterli bulmamıştır(Boyras, 2016: *Star Açık Görüş*, 28 Ağustos 2016). Türk halkının Batılı devletlerden ve özellikle AB'den beklentisi, FETÖ mensuplarının gerçekleştirdiği darbe girişiminin karşısında durarak Türkiye'nin yanında yer alması ve taraflara arasındaki akdedilen antlaşmalara uyularak, başta FETÖ elebaşı Gülen olmak üzere darbe gecesi ve sonrası kendilerine sığınan darbecileri Türkiye'ye teslim etmesiydi. Fakat Batılı devletler, özellikle AB üyesi ülkeler, Türkiye'nin yanında yer almadığı gibi 15 Temmuz sonrası Türkiye'nin almış olduğu tedbirlere de sert tepki göstermiş ve tehditkâr açıklamalarda bulunmuşlardır. Örneğin, AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, OHAL kararının alınmasının ardından çok sayıda gazetecinin gözaltına alınmasını ve medya kuruluşları hakkında kapatma kararı verilmesini kaygı verici olarak nitelendirmiş; hakkında suçlama bulunanların adil yargılanmasını talep etmiştir(TV 24, 28 Temmuz 2016). Ayrıca Mogherin, Türk yetkililerinden hukuk devletinin icabını yerine getirmelerini; insan hakları, temel hak ve özgürlüklere titizlikle uymalarını istemiştir. AB Komisyonu Başkanı Jean Claude Juncker ise Türkiye'de idam cezasının geri gelmesi hâlinde AB üyelik sürecinin duracağını açıklamıştır. Son olarak AB Parlamentosu Başkanı Martin Schulz, Türkiye son aylardaki baskıcı önlemler ve aktüel gelişmeler yüzünden üyelik perspektifini bozdu. Eğer idam cezası geri gelirse üyelik sürecinin sonu olur. İdam cezasının kaldırılması tam üyelik için bir şarttı. Ankara, Avrupa perspektifini tutmak istiyorsa politik dönüşüm yapmak zorunda...(Star, 12.Nisan.2017) şeklinde bir beyanatta bulunmuştur.

AB'nin 15 Temmuz sonrası tutumunu gösteren bu gibi açıklamalara bakıldığında travmatik bir olay yaşamış Birliğe aday bir ülkeye karşı empati kurmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca “tutuklu sayısının giderek artması önemli bir insan hakları ihlâlidir”, “idam cezası geri gelirse Türkiye AB üyesi olamaz”, “Türkiye bu süreçte baskıcı önlemler almıştır”, “Türkiye olağanüstü hal devam etmekte”, “Türkiye'de medya ve basın özgürlüğü ihlal edilmekte”, “Türkiye'de hukuk bağımsız değil” ve “Türkiye'de tek adamlık sistemi geliyor” gibi söylemlerle pejoratif temaları ön plana çıkarttığı görülmektedir. AB'nin 15 Temmuz'a karşı tutumunda ve yorumlarında, temel değerlere ters düşen darbe gibi bir sürecin neden, nasıl ve kimler tarafından yapıldığına dair ne bir açıklama ne de bir daha böyle bir süreç yaşanmaması için Türkiye'nin ne yapması gerektiğine dair bir tavsiye bulunmamaktadır(SETA, 12 Nisan 2017). AB'nin değerlerine ters düşen darbe karşısında durmaması ve AB yetkililerinin açıklamalarında Türkiye ve iktidarı suçlar cümleler kullanmaları Türk kamuoyunda, eleştirilere ve AB karşıtlığına neden olmuştur. Bir de darbe girişiminden birkaç gün sonra başta ABD ve NATO olmak üzere Almanya, Fransa ve Hollanda gibi AB ülkelerinin TSK'de üst rütbeli kişilerin tutuklanmasına tepki göstermeleri ve bu tutuklamalar sonrası artık Türkiye'de muhataplarının kalmadığına ve muhataplarının kimler olacağına yönelik açıklamalar yapmaları, Türk toplumunda darbe girişimini yukarıda ifade edilen ülkeler ve NATO'nun yaptığına dair izlenimler bırakmış; aynı zamanda kendini

demokrasinin temsilcisi gören AB'nin demokrasi testinden sınıfta kaldığı, Türk halkının ise bu testi başarıyla sonuçlandığı ifade edilmeye başlanmıştır.

15 Temmuz sonrası Türkiye- AB ilişkilerini etkileyen bir diğer konu OHAL'dir. Birlik içerisinde, Türkiye'de OHAL ilan edilmesi ve sonraki dönemlerde OHAL süresinin uzatılması ile Türkiye ile üyelik müzakerelerinin sonlandırılarak ilişkilerin kesilmesi savunulmuştur. Bu görüşü savunan AB üyesi ülkeler, 3 Ekim 2005'te başlayan üyelik müzakerelerinden beri bir arpa boyu yol katedilmediğini ve OHAL ile birlikte Kopenhag siyasi kriterlerini Türkiye'nin ihlal ettiğini ve AB değerlerinden tamamen uzaklaştığını belirtmişlerdir (Tagesspiegel, 25 Mayıs 2017). Genellikle bu görüşü savunan ülkelere göre OHAL altında müzakereler devam ettirilemez ve artık üyelik müzakerelerine son verme zamanı gelmiştir. Aynı zamanda OHAL, AB'ye Türkiye'yi Birliğe almamak için bir fırsat doğurmuştur. AB ve üye ülkelerin OHAL'i fırsat bilip Türkiye'yi üyelik ile tehdit etmesi, Türk kamuoyunda sert tepkilere neden olmuş, ilişkileri germiş ve tarafların birbirlerine karşı söylemlerini sivrileştirmiştir. Örneğin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve iktidarın AB'de olanları Nazi kalıntısının (Milliyet, 15 Mayıs 2017 ve BBC, 15 Mayıs 2017 ve Blick, 12 Mayıs 2017) bir ürünü olarak değerlendirmeleri, bütün AB üyelerinin Türkiye'ye sert tepki göstermesine neden olmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerini kopma noktasına getiren bir diğer olay ise 16 Nisan 2017'de Türkiye'de sistem değişikliğini öngören referandum öncesi gelişmelerdir. Herkesin bildiği gibi Türkiye'de siyasal sistemin değiştirilmesine yönelik tartışmalar, 1970'li yıllardan bu yana sağ parti ve aktörlerin tartışma konusu olmuştur. Tartışmaların odak noktasını vesayetçi parlamentarizm ve zayıf koalisyon hükümetlerinin Türkiye'nin siyasetinde oluşturduğu sorunlardan kurtulma çabası oluşturmuştur. Bu doğrultuda AK Parti ve MHP, bürokratik vesayeti ortadan kaldırmak, siyasetin demokratikleşmesini sağlamak, milletin iradesini yönetime daha iyi aktarmak, siyasal ve ekonomik istikrarı sağlamak, yönetimde çift başlılığı sonlandırmak için yeni hükümet sistemine ihtiyaç duyulduğu gerekçesi üzerinde mutabık kalmışlar ve süreci başlatmışlardır. İki parti, anayasa değişikliğini öngören metin hazırlamış, taslağı önce TBMM'ye akabinde de Türk milletinin iradesine sunmuştur. Taslak daha TBMM'de onay almadan gerek CHP ve HDP ve AB'nin tepkisine neden olmuştur. Özellikle AB ve üyesi ülkeler, taslağı diktatörlük ve tek adamlık sistemi olarak değerlendirmiş, anayasal değişikliği de öngören taslağın yürürlüğe girmesi halinde Türkiye'nin AB üyelik sürecinin sonlandırılacağına dair açıklamalarında bulunmuş bu da ilişkileri kopma noktasına getirmiştir (Spiegel' 17 Nisan 2017). Örneğin AK Partili bakan ve milletvekilleri, anayasal değişikliği öngören taslağı kamuoyuna anlatmak için AB üyesi ülkelere gidip toplantı yapmak istemişler; Avusturya, Almanya, Hollanda ve Belçika gibi AB üyesi ülkeler tarafından Türk siyasetçilerinin Türkiye'nin iç siyasetini AB'ye taşınmaması gerektiği gerekçesiyle bu toplantılara karşı çıkılmış ve siyasi baskıyla daha önce rezervasyonu yapılan toplantı salonlarını iptal ettirilmiştir. Bir de bu gelişmelere Hollanda polisinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya'nın Almanya'dan kara yoluyla Rotterdam'a gideceğinin açıklanmasının ardından Rotterdam Başkonsolosluğu Rezidansı önündeki yolu trafiğe kapatması, Aile Bakanı Fatma Betül Sayan'ın konsolosluğa girmesini engellemesi, Bakan'ın yanındaki gazeteciler ve güvenlik görevlilerini tutuklaması ve Bakan'ın gece yarısı sınır dışı edilmesi (Milliyet, 11 Mart 2017) ne AB'nin tepki göstermemesi ilişkileri kopma

noktasına getirmiştir. Hollanda'nın yaptığı bu uluslararası hukuk, insan hakları, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ihlaline AB üyesi diğer ülkelerin tepki göstermemesi ve Türkiye'yi suçlaması, Türkiyesiz Avrupa tartışmalarını gündeme getirmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye tarafından esefle kınanmış ve referandum sonrası Türkiye'nin Avrupa defterinin masaya yatıracağı, AB ile “Tamam mı, devam mı?” kararını vereceği belirtilmiştir.

Bugün “Gezi olaylarıyla” bozulmaya başlayan Türkiye-AB arasındaki ilişkiler, 15 Temmuz ile birlikte yukarıda ifade edilen söylem ve eylemlerden dolayı kopma noktasına gelmiştir. İlişkilerin kopma noktasına gelmesinde AB'nin tutumu ve tavrı oldukça önemlidir. Gezi olaylarından bugüne kadar geçen süreçte AB, Türkiye'ye şu mesajı vermek istemiştir: Hristiyan topluluklardan oluşan Birlik, Türkiyesiz de yoluna devam edebilir; fakat Türkiye'nin gerek ekonomik gerekse siyasi olarak Birliğe ihtiyacı vardır. Hâlbuki uluslararası ilişkilerde zorunlu diye bir şey yoktur. Karşılıklı çıkarlar çerçevesinde devletlerin birbirine bağımlılığı söz konusudur. Bugün her ne kadar Türkiye ekonomik ve ticari olarak AB'ye bağımlıysa, Türkiye kadar AB de göç sorunu, mültecilerin durumu, ticari, terörle mücadele ve ticaret yollarının güvenliği gibi çeşitli açılardan Ankara'ya bağımlıdır. Dolayısıyla AB, ilişkilerin gerilmesine neden olan sağ kesimin yükselmesine yönelik tedbirler alarak Türkiye'ye karşı tutumunu değiştirmeli, Türkiye ile ilişkilerin tekrar nasıl düzeltilebileceğine dair çözüm yolları aramalıdır. AB, bu doğrultuda öncelikle 15 Temmuz darbe kalkışması sonrası Türkiye'nin almış olduğu önlemleri Türkiye'nin üyeliğini göstererek sert dille tehdit etmeyi bırakmalıdır. Gerilen Türkiye-AB ilişkileri, ancak AB'nin kendi savunduğu değerlere ve uluslararası hukuka saygı göstermesiyle düzelebilir. AB, Türkiye'ye karşı takındığı bugünkü tutumunu devam ettirdiği sürece her iki taraf da ciddi sorunlar yaşamayı kaçınılmazdır.

15 Temmuz Sonrası AB-Türkiye İlişkilerinde Geline Nokta

Türkiye, geçmiş yıllarda olduğu gibi bugün de AB için kilit bir ülke olma özelliğini sürdürmektedir. 1995'te GB Anlaşması, 1999'da adaylık statüsü, 3 Ekim 2005'te müzakerelerin başlatılması ve 29 Kasım 2015'te gerçekleşen Türkiye Zirvesi ile AB, çıkarlarının bulunduğu tüm önemli alanlarda Türkiye ile olan ilişkilerini canlandırma ve derinleştirme kararı almıştır. Fakat 15 Temmuz ve sonrası dönemde AB, Türkiye tutumunu değiştirmiştir. Başarısızlıkla sonuçlanan darbe girişimini, AB, sadece basit bir dille kınayarak geçiştirmiştir. 2016 yılı ve sonrası, ilişkiler açısından karmaşık bir dönemi başlatmış; gerek AB gerekse Türkiye, ilişkileri değiştiren pek çok önemli olaya tanıklık etmiştir. Bu olaylar, ilişkileri kopma noktasına getirmiş ve ilişkilerin negatif bir havaya bürünmesini sağlamıştır. Bu havanın devam etmesi durumunda ilişkilerin pozitif havaya bürünmesi kısa zamanda zor gibi görünmektedir.

2013–2016 yılları arasında ilişkilere Suriyeli mülteci krizi yön vermiş ve mülteci krizinin çözümü konusunda her iki taraf, karşılıklı taahhütler çerçevesinde bir mutabakata varmıştır. Bu mutabakattan en fazla kârlı çıkan AB olmuştur. Çünkü Türkiye, AB'ye gerçekleştirilmek istenen düzensiz göç hususunda üzerine düşeni yapmıştır. Bugün AB'ye yapılmak istenen düzensiz göç, hiç yok denecek kadar alt seviyeye gerilemiştir. Fakat AB, mülteci krizinin çözümüne karşı Türkiye'ye taahhüt ettiği 3+3 milyar avroluk yardımı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 63 Eylül – Ekim 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

sağlamadığı gibi Türk vatandaşlarının vize muafiyeti beklentilerini de Türkiye'nin terör politikaları ve 15 Temmuz sonrası ülke güvenliği açısından almış olduğu tedbirleri gerekçe göstererek karşılamamıştır. Bu gerekçeler, aynı zamanda Türk kamuoyu nezdinde AB'nin tutarsızlığını ve güvensizliğini sorgulamasına neden olmuştur.

Diğer taraftan 2013 yılından bu yana ilişkilerin tartışma konularından biri olan GB'nin revize edilmesi, halen sağlanmamıştır. GB'nin revize edilmemiş olmasından dolayı Türkiye, özellikle tarım ve hizmet ticareti alanında büyük ekonomik kayba uğramaktadır. Bunun yanında AB'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı Serbest Ticaret Antlaşmalarına Türkiye'nin dâhil edilmemesi ilişkilerdeki önemli sorunlardan birini teşkil etmektedir. AB'nin Serbest Ticaret Antlaşması yaptığı ülkeler, Türkiye'ye, AB'ye tanıdığı ayrıcalıkları tanımamaktadır. AB'nin üçüncü ülkeler ile STA imzalarken görüşmelere Türkiye'yi davet etmemesi ekonomik olarak Türkiye'nin çıkar kaybına neden olmaktadır. Ayrıca gerek GB gerekse STA ile Türk taşımacılarına vize ve taşıma kotası konması, malların serbest dolaşımı ilkesi çerçevesinde Türk mallarının engellerle karşılaşması ve gümrüklerde uzunca süre bekletilmesi Türkiye'ye ekonomik olarak büyük zararlar vermektedir. Hâlbuki GB ve STA'lar, Türk halkının refah seviyesini yükseltmek üzere akdedilmişti. Bugün gelinen noktaya bakıldığında GB, beklentinin aksine Türk halkının refah seviyesini yükseltmemiş aksine GB'nin ticaret yaratma etkisi Türkiye'nin aleyhine işlemektedir. GB akdinin iki taraf arasında eşit ve dengeli bir şekilde işlememesi AB'nin Türkiye'ye yaptığı ihracatın artmasına, Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracatın azalmasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle GB'nin revize edilmemesi, Türkiye ile AB arasındaki dış ticaret açığının yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle GB Antlaşması'nın bir an evvel revize edilmesi gerekmektedir.

İlişkilerdeki bir diğer tartışma konusu da AB'nin Türkiye'nin içinde bulunduğu süreci analiz etmeden ve Türkiye'ye karşı empati kurmadan 9 Kasım 2016'da hazırladığı on dokuzuncu ilerleme raporu olmuştur. Raporda, Türkiye'de bir sene içerisinde yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal konular değerlendirilerek Türkiye'nin müzakerelerde almış olduğu yol incelenmiştir. Ayrıca Raporda Türkiye'ye bazı politik önerilerde bulunulmuştur. AB'nin rapordaki değerlendirmeleri ve tavsiyeleri, Türk kamuoyunda büyük tepkilere neden olmuştur. Türk tarafının rapora tepkisi, raporda AB'nin FETÖ ve HDP'li milletvekillerine karşı tarafgir bir yaklaşım sergilemiş olmasıdır (Boyras, 2016: 2-4). Özellikle AB'nin raporda Türkiye'yi eleştirmesi, FETÖ ve PKK terör örgütü üyelerine sahip çıkması, ilişkileri yakınlaştırmaktan ziyade germiştir.

Türkiye- AB ilişkilerinde AB tarafından son zamanlarda sık sık dillendirilen bir diğer husus ise Türkiye'nin AB nezdinde ekonomik bir öneminin kalmadığı konusudur. İstatistik verilerine bakılmadan yapılan yorumlar, her zaman gerçeği yansıtmayabilmektedir. Veriler, özellikle AB'nin Türkiye ekonomisi için oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Bugün Avrupa Birliği Türkiye'nin en büyük ticari partneri konumundadır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığının verilerine göre Türkiye'nin ihracatında Avrupa Birliğinin payı, yüzde 48,5 seviyesindedir. 2015 yılında Türkiye, AB'ye 64 milyar dolarlık ihracat yaparken, 2016 yılında bu ihracat, 63 (Veri Bültenleri, <http://risk.gtb.gov.tr/istatistikler/veri-bultenleri>, Erişim Tarihi: 14.05.2017) milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. AB, sadece ihracat açısından Türkiye için önemli bir ortak değil, aynı zamanda doğrudan yatırım açısından da önemli bir ortaktır. 2016

yılı verilerine göre Türkiye’de bulunan 50 bin yabancı şirketin 23 bini (Cumhuriyet, 14 Mayıs 2017) AB merkezlidir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının verilerine göre 2016 yılında bu şirketlerin Türkiye’deki yatırımları, doğrudan yatırımların yüzde 64’ünü (TC. Merkez Bankası,

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Search+Results/>, Erişim Tarihi: 14.05.2017). oluşturmaktadır. 2002–2016 tarihleri arasındaki doğrudan yatırımların büyüklüğü dikkate alındığında AB’nin Türkiye’ye yapılan yatırımlardaki payı, % 92 civarındadır. Sadece AB mi ekonomi ve ticaret açısından Türkiye için önemlidir? Kesinlikle hayır. Bugün Türkiye, AB'nin 5. büyük ticaret partneridir. Avrupa Komisyonu Ticaret Genel Direktörlüğü’nün verilerine göre AB’nin Türkiye’ye ihracatı 2011–2014 yılları arasında ortalama olarak yıllık %2 artış göstermiştir. Hatta 2015 ve 2016 yıllarında bu artış hızı % 6’ya yükselmiştir. Dolayısıyla Birlik ülkeleri ile Türkiye arasında ticaret hacmi 2015 ve 2016 yıllarında 143 milyar dolar olmuştur. İstatistik kurumlarının verilerine bakıldığında Türkiye-AB arasındaki dış ticaretten kazançlı çıkanın AB olduğu ortaya konulmaktadır. Çünkü AB’nin Türkiye’ye ticarete verdiği fazla 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 30 milyar dolardır (Selçuk, <http://www.dw.com/tr/t%C3%B9rkiye-ile-ab-birbirine-ne-kadar-muhta%C3%A7/a-19450619>, Erişim Tarihi: 14. Mayıs 2017). Bu demek oluyor ki AB, Türkiye’ye 30 milyar dolarlık fazla ürün satmıştır. Verilerin ortada olmasına rağmen AB üyesi ülkelerin sanki sadece Türkiye’nin ekonomik olarak AB’ye ihtiyacı varmış gibi söylemlerde bulunması ve Türkiye ile ilişkileri kesip Türkiye’ye ekonomik ambargo uygulama tehdidinde bulunmaları bugün ilişkilere ciddi zarar vermektedir.

2017 yılında Türkiye-AB ilişkilerinin AB’de yükselen aşırı sağ ve popülizm çerçevesinde ilerlediğini söylesek herhalde yanlış olmaz. 2017 yılında AB ülkelerinde yapılan ve yapılacak olan seçimlerde üye ülkelerin aşırı sağın etkisiyle Türkiye’nin AB katılım müzakerelerini seçim malzemesi olarak kullandıkları kesindir. Dolayısıyla günümüz ve gelecek dönem Türkiye-AB ilişkileri, Avrupa Birliği’ndeki aşırı sağ ve popülizmin yükselmesiyle yabancı düşmanlığı, göçmen politikaları ve muhafazakârlık gibi konular çerçevesinde zor bir dönemden geçeceğe benzemektedir. Dolayısıyla 2017 yılında Türkiye’nin AB ile ilişkilerinde, AB üyesi ülkelerde yapılacak seçimlerdeki aşırı sağ ve popülist partilerin izleyecekleri politikalar etkili olacaktır. Çünkü bir barış projesi olarak kurulan AB projesi, 2015 ve 2016 yıllarında aşırı sağ, mülteci krizi, İngiltere’nin AB’den çıkış süreci (Brexit) ve Avrupa şüphesizliği gibi konularla oldukça yıpranmış ve artık AB’nin gerek kendi üye ülkeleri arasında gerekse uluslararası alanda çekiciliği kalmamış ve durağan bir döneme girmiştir (Türker, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim_iieu.edu.tr/64491486110619.pdf, Erişim Tarihi: 14.05.2017). Kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte AB, pek çok defa ekonomik krizle mücadele etmiştir; fakat günümüzde AB, hem ekonomik hem siyasi hem de toplumsal ve ideolojik sorunlarla karşı karşıyadır. Özellikle son zamanlarda AB’yi Brexit’in diğer AB ülkelerine domino etkisi yaratacağı korkusu sarmıştır. Çünkü 2017 yılında seçime gidecek olan Polonya, Belçika, İtalya, İspanya, Macaristan ve Fransa gibi ülkelerde yapılan referandumlarda AB’den çıkma isteği oldukça fazla oranlarda çıkmıştır (muslimport, 2017 <http://www.muslimport.com/brexit-domino-etkisi-olusturacak-mi-5518h.htm> (Erişim Tarihi; 08.07.2017). Bu ülkelerde AB’den ayrılma isteğinin oldukça fazla çıkma nedeni, ülke halklarının çoğunluğunun AB’ye karşı olması ve ekonomik neden olmasının yanında AB’de yaşanan mülteci krizi ve göç sorunlarıdır (Sabah,

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/06/26/10-ulke-daha-abden-cikmak-istiyor>, Erişim Tarihi; 10.Haziran 2017). Mültecilerin AB’de krize neden olmasının nedeni bu mültecilerin hepsinin Müslüman olmasıdır. Dolayısıyla Müslüman mülteci krizi, AB’de aşırın sağın ve İslamofobinin yükselmesine neden olmuştur(Kedikli, 2017: 77–78). Avrupa Birliği’nde yaşanan bu krizler, Türkiye-AB ilişkilerine olumsuz yansımıştır. Örneğin krizlerin etkisinde kalan AP, tarihinde ilk defa bir aday ülke ile müzakerelerin dondurulması konusunu gündemine almış ve 24 Kasım 2016’da Türkiye ile müzakerelerin geçici olarak dondurulması kararını ezici bir çoğunluk ile kabul etmiştir. Her ne kadar AP’nin Türkiye aleyhine aldığı bu karar bağlayıcı olmasa da gelecek dönemlerde bu kararın siyasi yönden büyük etkisi olacağı kesindir. Ayrıca bu karar, Türkiye- AB ilişkilerinin gelecek dönemlerde nasıl şekilleneceğine yönelik bir mesaj niteliği taşımaktadır.

Son olarak, Türkiye-AB ilişkilerinde gerilime neden olan konu, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin halk isterse idam cezasının geri getirilebileceği sözleridir. Özellikle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bu konuyu her platformda dile getirmesi, AB Konseyi’ni endişelendirmiştir. Her ne kadar Türkiye idam cezasının geri getirilmesi yönünde herhangi bir eylemde bulunmuş olmasa da AB, bu konunun gündemden düşürülmesini istemektedir¹. AB, idam cezasının geri getirilmesi halinde Türkiye ile ilişkilerin kesileceği kozunu kullanmaktadır. Karşılıklı restleşmeler ister istemez ilişkilere zarar vermekte ve ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak günümüz Türkiye-AB ilişkileri, aşırı sağ ve İslamofobi etkisindeki Avrupalı devletlerin Türkiye karşıtı politikalarıyla gergin bir süreçten geçmektedir. Avrupalı devletlerin liderlerinin ve AB yetkililerinin Türkiye’ye karşı takınmış oldukları tutumlar, Türkiye tarafında hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Türkiye’deki bu hoşnutsuzluk, Gezi protestoları ile başlamış; 15 Temmuz darbe kalkışması sonrası AB ülkelerinin Türkiye’nin yanında yer almamasıyla iyice artmıştır. Türkiye, AB’yi 15 Temmuz sonrası Türkiye’nin durumuna hiçbir şekilde duyarlılık göstermediği gerekçesiyle suçlamaktadır. AB ise Türkiye’nin 15 Temmuz sonrası almış olduğu önlem ve tedbirlerle siyasi kriterlerden uzaklaştığını ileri sürmektedir. AB’nin müzakere fasıllarını Kıbrıs sorunu nedeniyle bloke etmesi, Gezi olayları ve 15 Temmuz darbe kalkışmasına yeterli duyarlılık göstermemesi, Ankara’nın üyelik hedefine olan inancının ve AB’ye karşı güveninin kaybolmasına neden olmuştur. Her ne kadar AB, Türkiye’nin inanç ve güvenini kaybetmiş olsa da iki taraf arasındaki ilişkilerin tamamen kesileceği sonucu çıkartmamak gerekmektedir. Çünkü her iki

1.1 ¹ Türkiye’deki idam cezasının geri getirilmesine yönelik tartışmalarda AB ve üyesi ülkeler, idam cezasının geri getirilmesi halinde Türkiye ile müzakerelerin ve ilişkilerin sonlandırılabilirliğine yönelik açıklamalar yapmıştır. Detaylı bilgi için bakınız; BBC, “Avrupa Konseyi’nden Türkiye’ye idam cezası uyarısı” 30.10. 2016, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37815250>(Erişim Tarihi; 12 Haziran 2017). Kurier, “EU-Kommission warnt Türkei vor Todesstrafe”18.04.2017,<https://kurier.at/politik/ausland/eu-kommission-warnt-tuerkei-vor-todesstrafe/259.074.789>(Erişim Tarihi; 20 Haziran 2017). Gutschker, Thomas, Europarat warnt Türkei vor Todesstrafe,05.11.2016, <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/europa/tuerkei/f-a-s-exklusiv-europarat-warnt-tuerkei-vor-todesstrafe-14514399.html>(Erişim Tarihi; 20 Haziran 2017).

tarafın da birbirine ihtiyacı vardır bu sebeple her iki tarafın da söylemlerine dikkat etmesi gerekmektedir. Özellikle AB, Türkiye'nin yaşadığı 15 Temmuz sürecine empati ile yaklaşmalı ve Türkiye'nin AB'ye olan inancını ve güvenini kazanmaya çalışmalıdır. Aksi takdirde Türkiye, AB değerlerinden uzaklaşacağı gibi aynı zamanda da bölünmenin eşiğinde olan AB, Türkiye gibi bölgesel bir gücü kaybetmiş olur. Türkiye ise Avrupa gibi büyük bir pazarı kaybedebilir. Bu da Türkiye'nin ekonomik olarak büyük sıkıntı ve sorunlar yaşaması anlamına gelir. Ayrıca AB ile ilişkilerin bozulması, Avrupa'da yaşayan Türklerin de sorunlar yaşamasına neden olabilir.

Sonuç Yerine: İlişkilerin Geleceği Açısından Analizi; Senaryolar

2013 yılındaki Gezi Parkı olayları ile gerilmeye başlayan Türkiye AB ilişkileri 15 Temmuz itibariyle de kopma noktasına gelmiştir. Özellikle AB'nin Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz darbe kalkışması sonrasında Türkiye'nin yanında yer almayıp darbeyi cılız birkaç cümle ile kınaması ve kalkışma sonrası Türkiye'nin almış olduğu önlem ve tedbirleri sert dille eleştirmesi, bugün AB-Türkiye ilişkilerinin kritik bir yol ayrımı sürecine girmesine neden olmuştur. Türkiye-AB ilişkilerini kritik yol ayrımına getiren genel nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- Avrupa'da aşırı sağ ve İslamofobinin yaygınlaşması,
- 2013 yılında vuku bulan Gezi Parkı olayında AB'nin Türkiye'yi suçlayarak eleştirmesi,
- AB tarafından Türkiye'de demokrasi zaferi olarak görülen darbe girişiminin önlenmesi ve sorumluların bertaraf edilerek cezalandırılması neticesinde “muhalefet susturuluyor” “kurgulanmış darbe (Die welt, <https://www.welt.de/politik/ausland/article157132353/Die-EU-Staaten-haben-einen-ueblen-Verdacht.html>, Erişim Tarihi; 10.07.2017)” gibi ifadelerle bu durumun farklı olarak yorumlanması ve akabinde de Türkiye'nin suçlanması,
- AB'nin darbeyi basit bir kınama ile geçiştirmesi ve darbe sonrası Türkiye'nin almış olduğu kapsamlı tedbirler (darbeye karışan kişilerin ihraç edilmesi, üniversitelerin kapatılması, gazetelerin kapatılması ve gazete yazarlarının gözaltına alınması) AB'yi endişelendirmiştir. AB liderlerinin darbe sonrası verdikleri demeçlerde Türkiye'de devlet eliyle hukuk ve insan hakları ihlalleri yapıldığı gerekçesiyle Türkiye'yi suçlaması,
- Yine darbe sonrası Türkiye'nin tedbiren ülke genelinde ilan ettiği olağanüstü hal uygulaması ve Türkiye'de alınan kararların OHAL çerçevesinde olması,
- Türkiye'nin AB üyesi ülkelere darbe sonrası Birlik üyesi ülkelere sığınan darbecilerin iadesini talep etmesi ve AB üyesi ülkelerin darbe girişimini FETÖ'nün yaptığına dair yeterli belge olmadığı gerekçesiyle darbecileri Türkiye'ye iade etmemesi,
- AB üyesi ülkelerin liderlerinin AB'nin ekonomik olarak Türkiye'ye ihtiyacı olmadığı ve Türkiye ile ilişkilerin sonlandırılması gerektiğini her platformda dile getirmeleri,
- Türkiye'de idam cezasının getirilmesine yönelik seslerin yükselmesi,
- Türkiye'deki hükümet sistemi değişikliği sürecinde AB'nin tavrını hayırcılardan yana koyması ve değişikliği Avrupa'da yaşan Türk vatandaşlarına izah etmek için

Avrupa'nın pek çok ülkesinde yapılması planlanan toplantılara izin verilmemesi ve toplantı salonlarının siyasi baskılar neticesinde rezervasyonlarının tek tek iptal edilmesi.

Yukarıda tespit edilen nedenlerden ötürü gerek AB'nin ortaya koymuş olduğu tavır ve düşünceler gerekse Türkiye'nin AB'nin argümanlarına karşı göstermiş olduğu sert tepkiler iki taraf arasındaki ilişkilerin gerilmesine ve farklı bir yol ayrımı sürecine girmesine neden olmuştur. 15 Temmuz süreci sonrasında AB üyesi ülkelerin aşırı bir şekilde Türkiye'yi üyelikle tehdit etmesi ve Türkiye'nin tehdit karşısında AB'yi "Nazi kalıntıları" gibi sözlerle itham ederek kendini savunması ilişkilerde kaos yaşanmasına neden olmuştur. Asıl sorun bugün ilişkilerin gerilmesi ve farklı bir yol ayrımı sürecine girmesiyle yarım asır öncesi başlayan ilişkiler son bulur mu?

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğinin nasıl şekillenebileceğine karşılıklı bağımlılık ve oxymoron kuram çerçevesinde bakıldığında: Uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılık, devletler ve toplumlar arasında çok sayıda etkileşim kanalının yarattığı bağlantı ve ilişkilerin belirli bir hiyerarşik gündemden yoksun olan uluslararası sistemde neden olduğu karmaşık koşullar bütünüdür (Alagöz, <http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-ili-ski-leri/#.WWSs51FLeM8>, Erişim Tarihi; 13 Haziran 2017 ve Robert, 2001: 7). Söz konusu etkileşimin kaynağı; parasal, ekonomik, toplumsal güvenlik konuları veya sorunları olabilir. Birbirine karşı bağımlılık ilişkisi içerisinde olan devletler, aralarında yaşanan sorunlardan rahatlıkla etkilenmektedirler. Fakat bu ilişkileri bir devlet diğer bir devletten daha fazla önemsemektedir. Bu durumda hangi devletin ilişkiye daha fazla ihtiyacı varsa, o devlet diğer devlet karşısında daha zayıf konumda olur ve üstelik güçlü olan devlete daha fazla pazarlık imkânı tanımış olur. İlişkiye daha çok ihtiyacı olan ülke, ilişkilere, güçlü pozisyonda olan ülkeye göre daha fazla dikkat etmektedir. Güçlü pozisyonda olan ülke, her ne kadar da ilişkiye ihtiyacı yokmuş gibi görünse de aslında o ülke de değişik nedenlerden ötürü ilişkilerin devam ettirilmesine dikkat edecektir. Karşılıklı birbirine bağlı olan devlerin çıkarları birbirinden farklı olabilmektedir. Bugün Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğini karşılıklı bağımlılık kuramı çerçevesinde değerlendirdiğimizde, her ne kadar Türkiye'nin AB'ye daha fazla ihtiyacı varmış gibi gözükse de AB'nin de Türkiye ihtiyacı bulunmaktadır. Bugün Türkiye AB'ye daha çok ticari ve ekonomik bağlamda ihtiyaç duymaktadır. Çünkü AB, Türkiye'nin en büyük pazar ve ticaret ortağıdır. Bugün Türkiye- AB aralarında GB oluşturmuşlar ve Türkiye, ihracatının % 48'ini AB ülkelerine gerçekleştirmektedir AB tarafından Türkiye ile geliştirilen ilişkilerin önemine bakıldığında, her ne kadar AB üyesi ülkeler ekonomik olarak Türkiye'ye ihtiyaç olmadığını dile getirseler de bugün Türkiye, AB'nin 5. büyük ticaret partneridir. Birlik ülkeleri ile Türkiye arasında ticaret hacmi, 2015 ve 2016 yıllarında 143 milyar dolardır (Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21803>, Erişim Tarihi 1 Ocak 2017 ve Deutsche welle, <http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-ile-ab-birbirine-ne-kadarmuhta%C3%A7/a-19450619>, Erişim Tarihi; 1 Ocak 2017). İstatistik kurumlarının verilerine bakıldığında Türkiye- AB arasındaki dış ticaretten kazançlı çıkanın AB olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü AB'nin Türkiye'ye ticarete verdiği fazla, her yıl ortalama 15- 20 milyar dolar civarındadır. Başka bir ifadeyle her yıl AB, Türkiye'ye 15-20 milyar dolarlık daha fazla ürün ihracatı yapmaktadır. AB'nin Türkiye gibi pazarı kaybetmesi, kendisinin ekonomik

olarak etkilenmesi ve yeni pazar arayışlarına girmesi anlamına gelmektedir. AB, Türkiye'ye sadece ekonomik olarak ihtiyaç duymamaktadır. Bunun yanı sıra mülteci sorunu, düzensiz göç, terörle mücadele ve güvenlik konularında da Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır. Belki AB, ekonomi ve ticaret açısından Türkiye'ye olan ihtiyacını kendi içerisinde çözümleyebilir; fakat özellikle güvenlik, mülteci sorunu ve terörle mücadele gibi konularda Türkiye'nin yardımı olmadan bu problemlerini çözemez. Gelecek dönemlerde de Türkiye ve AB, yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı birbirine daha fazla ihtiyaç duyacaklar ve bugün tıkanmış gibi görünen ilişkilerin tekrar canlandırılması için yeni senaryolar ve stratejiler masaya yatıracaklardır.

Bugün taraflar ilişkilerinde her ne kadar oksimoron bir dil kullanmış olsalar da 2017 yılının ikinci yarısından itibaren Türkiye-AB arasında yoğun bir diplomasi trafiğinin yaşanması oldukça yüksek görünmektedir. Bugün AB ile Ankara, resmi belge ve verilere bakmadan sert ve sivri sözlerle medya üzerinden söylem siyaseti yapsalar da işin özünde iki taraf da ilişkilerin devam ettirilmesinden yanadır. Tarafların yaptıkları medya üzerinden söylem siyaseti, Türkiye ve AB yetkililerinin içerisinde bulunduğu seçim psikolojisinden kaynaklanmaktadır. Özellikle Avrupa'da yükselen aşırı sağ, diğer kesimleri de etkisi altına almıştır. Bugün sol partiler ve tarafları da aşırı sağcılar gibi söylemlerde bulunmaktadır. Avrupa'daki Türkiye karşıtı söylemlerin arkasında oy kaybetme endişesi ve siyasi gücü ele geçirme politikasının olduğunu söyleyebiliriz.

Aslında pek çok Birlik üyesi ülke ve siyasetçisi, Türkiye karşıtı bu söylemlerden rahatsızdır ve bu rahatsızlıklarını kısık sesle de olsa dile getirmektedir. AB'de bu sesler yükseldikçe Birlik, hem aşırı sağın etkisinden kurtulur hem de Türkiye karşıtı söylemler azalır. Zaten karşıt söylemlere rağmen AB'nin politikalarına yön veren Almanya ve Fransa gibi ülkelerin Türkiye ile ilişkilerin tekrar gözden geçirilmesi, yeni stratejiler ve senaryolar geliştirilmesine yönelik fikirler üretmekte olduğu görülmektedir. Gelecek dönemlerde Türkiye-AB ilişkileri muhtemel olarak şu senaryolar çerçevesinde şekillenecektir:

Birinci senaryoda AB, Türkiye'ye yakın vadede üyelik öngörmemektedir; ancak Türkiye politikalarını biraz esneterek, daha önce Türkiye'ye vaat edilen ve bir türlü önündeki engellerin kaldırılmadığı malların, kişilerin, sermayenin ve hizmetin serbest dolaşımında kolaylık sağlayabilir. Dolayısıyla Türk vatandaşlarına Avrupa'ya vizesiz seyahatin önü açılabilir. Böylelikle AB, hem Türkiye'nin Birliğe karşı ekonomik ve siyasi tepkisini çok az seviyeye indirebilir hem de mülteci sorununa kesin çözüm bulabilir.

İkinci senaryoda, aşırı sağın etkisiyle Birlik içerisinde milliyetçilik, zaferini ilan etmiş durumdadır. Milliyetçi politikalar ise Avrupa'da aşırı sağın yükselişini tetiklemiştir. Bu ortamda Türkiye-AB ilişkileri, milliyetçi politikaların baskısı altına girmiştir. Yani Birlik içerisinde uygulanan milliyetçi politikalar, Türkiye'yi AB'den uzaklaştırmıştır. Fakat bu durum Türkiye'nin Rusya'ya yakınlaşmasına ve ittifak kurmasına olanak sağlayacaktır. Türkiye'nin Rusya'ya yakınlaşması AB için kıyamet gününün senaryosu olabilir. Zaten Rusya sık sık AB'yi doğalgaz vanaları kapatmakla tehdit etmekte, son zamanlarda da Doğu Avrupa'yı etkisi altına alabilmek için politikalar uygulamaktadır. Rusya'nın Türkiye ile ilişkilerini geliştirip ittifak kurması, AB'nin enerji ve güvenlik politikalarının tehdit altına

girmesi anlamına gelmektedir. Bu durum AB'ye yakın zamanda kaos yaşatabilir. Bu olasılığın farkında olan AB, Türkiye'nin Rusya'ya yakınlaşmasını önlemek için ısrarla çözümünü istediği Kıbrıs konusunu yumuşatıp, Kıbrıs sorununa bağlı olarak da tıkanmış durumdaki müzakerelerin tekrar canlanmasını sağlayabilir. Ve hatta AB, Türkiye'nin üyeliği ile ilgili olarak ayrıcalıklı üyelik gibi farklı alternatifleri masaya yatırabilir.

Üçüncü senaryo ise İngiltere'nin AB'den ayrılmasına yönelik, İngiltere'nin yerini doldurmak üzere ekonomik çerçevedeki olası senaryodur. İngiltere'nin Birlikten çıkmasıyla AB'nin birtakım ekonomik ve siyasi sıkıntılar yaşaması olasılığı oldukça yüksek gözükmektedir. AB, İngiltere'nin Birlikten çıkmasına alternatif olarak Türkiye'ye yakın zamanda üyelik vaat etmeden Türkiye ile ilişkileri geliştirme yollarına gidebilir. Bu senaryoda AB, Türkiye ile oluşturulan Gümrük Birliği'ni revize edebilir. Bu doğrultuda AB, Türk vatandaşlarının ve malların serbest dolaşımı önündeki engelleri kaldırabilir. Ayrıca üçüncü ülkelerle ticaret anlaşmaları imzalanırken bu sürece Türkiye'yi de dâhil edebilir. Ya da taraflar GB'ni feshedip yerine Serbest Ticaret Antlaşması imzalayabilirler.

Son senaryo ise AB'nin Türkiye ile ilişkilerini tamamen kesmesidir. Avrupa'da aşırı sağın yükselmesi aynı zamanda İslamofobi endişelerinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. İhtimali zayıfta olsa bu senaryoda AB üyesi ülkeler, Türkiye ile ilişkilerin bitirilmesi kararı alabilirler. Fakat bu senaryo AB'nin geleceğini de ciddi bir şekilde zora sokabilir. Hatta Avrupa'da pek çok Birliğin oluşmasına olanak sağlayabilir

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğe yönelik senaryolarda AB, hiçbir şekilde Türkiye'ye tam üyelik imkânı tanımamaktadır. 2017 yılının ikinci yarısından itibaren, özellikle de 2018 yılında, AB, yukarıda ifade edilen senaryolardan ilk üçünden biri veya üçünü de aynı anda masaya yatırabilir. AB'nin son senaryoyu gündeme alma olanağı karşılıklı bağımlılık kuramı çerçevesinde zor görünmektedir. Şayet AB, böyle bir yol tercih ederse Barış projesinin de sonunu tercih etmiş olur, sonucu çıkartılabilir. Çünkü AB bugün tek bir sorunla uğraşmamakta; ekonomik, siyasi ve toplumsal alanlarda pek çok sorunla mücadele etmektedir. AB'nin bu sorunlarla tek başına mücadele etmesi mümkün görülmemektedir. AB pek çok sorununun çözülmesinde Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyacaktır. Fakat ilk üç senaryodan da anlaşılacağı üzere AB'nin gelecek planında Türkiye'ye yenildiği görülmektedir. Bugün her ne kadar taraflar arasındaki ilişkiler durmuş görünse de ilerdeki dönemde taraflar, ilişkileri tekrar canlandırmak üzere aynı masaya oturacaklardır.

Kaynakça

- Akgün, Hüseyin, Mert, "Türkiye-ABD Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması ve FETÖ Liderinin İadesi" SETA Perspektif, Sayı,150, 2016.
- Alagöz, Emine Akçadağ, "Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri, BİLGESAM, 08.01.2013, [\(Erişim Tarihi ; 13 Haziran 2017\)](http://www.bilgesam.org/incele/62/-bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-ili-sk-i-leri/#.WWSs51FLem8).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 63 Eylül – Ekim 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,
Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü
Calal-Abad – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

- BBC, “Erdoğan: AB müzakereleri için nihai kararımızı verin” 9 Kasım 2016, [http:// www .bbc.com/turkce/haberler-dunya-37919917](http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37919917)(Erişim Tarihi; 15 Mayıs 2017).
- BBC, “Avrupa Konseyi'nden Türkiye'ye idam cezası uyarısı” 30.10. 2016, [http:// www. bbc. Com / turkce / haberler-dunya-37815250](http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37815250)(Erişim Tarihi; 12 Haziran 2017).
- Blick, “Erdogan löst in Deutschland Empörung über Nazi-Vergleich aus”, 05.03.2017, <https://www.blick.ch/news/ausland/deutschland-tuerkei-erdogan-heizt-deutsch-tuerkischen-streit-mit-nazi-vergleich-an-id6320425.html>(Erişim Tarihi; 12 Mayıs 2017).
- Boyras, Hacı, Mehmet, „15 Temmuz Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği“ SETA ve Star Açık Görüş, 28 Ağustos 2016,(Erişim Tarihi; 18.Ocak 2017).
- Cumhuriyet,http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/698857/AB_ile_ipler_koparsa_ekonomik_felaket_olur.html#(Erişim Tarihi: 14.05.2017).
- Detsche Welle, “Alman istihbarat şefi: Darbenin arkasında Gülen'in olduğuna ikna olmadık”(Erişim Tarihi; 22.Mayıs 2017).
- Deutsche Welle,“Türkiye ile AB birbirine ne kadar muhtaç?”, [http:// www. dw.com/ tr / t %C3%BCrkiye-ile-ab-birbirine-ne-kadar-muhta%C3%A7/a-19450619](http://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-ile-ab-birbirine-ne-kadar-muhta%C3%A7/a-19450619)(Erişim Tarihi; 1 Ocak 2017).
- Die welt,” Die EU-Staaten haben einen üblen Verdacht,18.07.2016, “<https://www.welt.de/politik/ausland/article157132353/Die-EU-Staaten-haben-einen-ueblen-Verdacht.html>, (Erişim Tarihi; 10.07.2017).
- Gutschker, Thomas, Europarat warnt Türkei vor Todesstrafe,05.11.2016, [http://www. faz. net/aktuell/politik/ausland/europa/tuerkei/f-a-s-exklusiv-europarat-warnt-tuerkei-vor-todes-strafe-14514399.html](http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/europa/tuerkei/f-a-s-exklusiv-europarat-warnt-tuerkei-vor-todes-strafe-14514399.html)(Erişim Tarihi; 20 Haziran 2017).
- Kedikli Umut ve Akça Mehmet, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi” TESAM Akademi Dergisi, Sayı,4. 2017, ss. 57 – 95.
- Kurier, “EU-Kommission warnt Türkei vor Todesstrafe” 18.04.2017,[https://kurier .at /pol itik/ausland/eu-kommission-warnt-tuerkei-vor-todesstrafe /259.074. 789](https://kurier.at/politik/ausland/eu-kommission-warnt-tuerkei-vor-todesstrafe/259.074.789)(Erişim Tarihi; 20 Haziran 2017).
- Milliyet,” Son dakika: Erdoğan'dan Hollanda'ya sert tepki” 11.03.2017, [http://www. milliyet.com.tr/erdogan-dan-onemli-aciklamalar-siyaset-2411696/](http://www.milliyet.com.tr/erdogan-dan-onemli-aciklamalar-siyaset-2411696/)(Erişim Tarihi; 15.mayıs 2017).
- Milliyet, “Hollanda polisi Aile Bakanı Kaya'nın yolunu ikinci kez kesti”,11.03.2017, [http://www. milliyet. com.tr/aile-bakani-kaya-almanya-dan-siyaset-2411773/](http://www.milliyet.com.tr/aile-bakani-kaya-almanya-dan-siyaset-2411773/)(Erişim Tarihi; 11 Mart 2017).
- Muslimport, “Brexit Domino Etkisi Oluşturacak mı?” 20 Nisan 2017 [http :/ / www . muslimport.com/brexit-domino-etkisi-olusturacak-mi-5518h.htm](http://www.muslimport.com/brexit-domino-etkisi-olusturacak-mi-5518h.htm)(Erişim Tarihi; 08.07.2017).
- Nas, Çiğdem, “Darbe Girişimi Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: Türkiye'nin AB'li Geleceği Açısından Çıkarımlar” İKV Değerlendirme Notu,188, Ağustos 2016.
- Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, *Power and Interdependence* , 3. Baskı, New York, Addison Wesley Longman, 2001.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 63 Eylül – Ekim 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Sabah, “10 ülke daha AB’den çıkmak istiyor, 26.6.2016,<http://www.sabah.com.tr/dunya/2016/06/26/10-ulke-daha-abden-cikmak-istiyor>,(Erişim Tarihi; 10.Haziran 2017).

Selçuk Oktay, “Türkiye ile AB birbirine ne kadar muhtaç?”, <http://www.dw.com/tr/t%C3%B6rkiye-ile-ab-birbirine-ne-kadar-muhta%C3%A7/a-19450619>,(Erişim Tarihi: 14.05.2017).

SETA, ” 15 Temmuz Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği” <https://www.setav.org/15-temmuz-sonrasi-turkiye-ab-iliskilerinin-gelecegi/>,(Erişim Tarihi; 12 Nisan 2017).

Spiegel, “Türkei-Referendum; Die Tür zu einem EU-Beitritt ist endgültig zu” 17.04.2017, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/tuerkei-referendum-die-tuer-zu-einem-eu-beitritt-ist-endgueltig-zu-a-1143595.html> (Erişim Tarihi; 17 Nisan 2017).

Star,“15 Temmuz sonrası Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği”<https://www.setav.org/15-temmuz-sonrasi-turkiye-ab-iliskilerinin-gelecegi/><http://www.star.com.tr/acik-gorus/15-temmuz-sonrasi-turkiyeab-iliskilerinin-gelecegi-haber-1137298/>,(Erişim Tarihi: 12. Nisan. 2017).

Tagesspiegel,Türkei im Ausnahmezustand; Welchen Einfluss hat der Westen auf Erdogan? 21.07. 2016, <http://www.tagesspiegel.de/politik/tuerkei-im-ausnahmezustand-welchen-einfluss-hat-der-westen-auf-erdogan/13910872.html>(Erişim Tarihi; 25 Mayıs 2017).

Türker, Hande, ”AB-Türkiye İlişkileri Mevcut Durum Değerlendirilmesi ve 2017 yılı Öngörülleri” <http://izto.org.tr/demo/betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/64491486110619.pdf>(Erişim Tarihi: 14.05.2017).

TC. Merkez Bankası, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Search+Results/> (Erişim Tarihi: 14.05.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu, ” Dış Ticaret İstatistikleri, Haziran 2016” 29.07.2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21803>(Erişim Tarihi 1 Ocak 2017).

TV24, “Uluslararası örgütlerden Türkiye'ye basın özgürlüğü eleştirisi” 28 Temmuz 2016 <http://t24.com.tr/haber/uluslararasi-orgutlerden-turkiyeye-basin-ozgurlugu-elestirisi.352406>,(Erişim Tarihi; 12.Nisan 2017).

Veri Bültenleri, <http://risk.gtb.gov.tr/istatistikler/veri-bultenleri>,(Erişim Tarihi: 14.05.2017).